

A vita

Simon Gabriella*

Szivák Judit (2010): A vita. Gondolat Kiadó, Budapest.

Szivák Judit *A vita* című könyve, a szerzőnek az oktatásmódszertan területén végzett elméleti kutatásai, valamint a demokratikus értékrend melletti elköteleződését jelző elméleti és gyakorlati tevékenységének egy gondolati egységet képező egészébe állítható munka. Szűkebb értelemben, a vitát, mint az iskolai kompetenciafejlesztés egyik lehetséges módszerét vizsgálja, mely eszközként felhasználva, a diákok számára a differenciáltabb gondolkodás, a kommunikációs képességek fejlesztésében, a pedagógusoknak pedig az interaktívabb tanulási környezet megteremtésében szolgál segítségül. Tágabban, ezzel szoros összefüggésben, mint az ifjúság aktív, toleráns polgárrá nevelésének egyik lehetőségét mutatja be.

Szivák Judit az ELTE PPK Neveléstudományi Intézet Oktatáselméleti Tanszékének docense. Kutatásának területei, elméleti és gyakorlati tevékenysége – *A vita* című könyv tartalmával, szemléletével összefüggésben – több téma köré csoportosíthatóak.¹

Egyrészt a pedagóguskutatáson, pedagógusképzés-kutatáson belül a hallgató, a kezdő és a gyakorló pedagógus gondolkodásának megismerése áll vizsgálatai középpontjában. Ezzel összefüggésben kutatja a reflektív gondolkodást, és foglalkozik a mentorálás elméletével, a mentori munkával, illetve mentor intézményekkel. Másrészt, különböző elméleti írásaiban a demokratikus értékek megismertetésének, megvalósításának pedagógiai lehetőségei jelennek meg. Gyakorlati tevékenységeiben a demokrácia minőségének pedagógiai eszközökkel történő javítása iránti elkötelezettsége is megmutatkozik.

Szivák Judit *A vita* című munkája az elmélet és a gyakorlat szintjén is összekapcsolja a szerző szakmai érdeklődési köreinek különböző irányait. *A reflektív gondolkodás fejlesztése* (2003, 2010) című könyve a pedagógusok gondolkodásának, kognitív struktúráinak fejlesztési lehetőségeit mutatja be. A mű betekintést enged a reflektív gondolkodás természetébe, alkalmazási területeibe, és megismertet a reflektív gyakorlat módszereivel. *A vita* metódusával például a reflektív gondolkodás elemei (a tevékenységről való önelemző gondolkodás, a probléma behatárolása, elemzése, az optimális alternatíva képzése, a következményekben való gondolkodás) mutatnak rokonságot. A reflektív gyakorlatból pedig a hangosan gondolkodás mint eljárás, valamint a saját tevékenységre való tudatos odafigyelés, elemzés, fejlesztés mellett a szakmai fejlődésben való aktív, személyes részvétel szemléletmódja kapcsolódik a módszerhez.

A vita című szakkönyv a reflektív gondolkodás, illetve a tanulók szociális kompetenciáinak fejlesztése és a tanulási környezet interaktívabbá tétele mellett az aktív állampolgárrá nevelés célkitűzésének integrálása egy eljárás, a vita oktatási-nevelési módszere mentén. A mű azonban nemcsak az elméleti kutató munkája. A demokratikus értékek elsajátítása és az emberi jogi képzés területén, a vita módszerét gyakorlati tevékenységekben megvalósító szakemberként a szerző a *Mobilitás Országos Ifjúsági Szolgálat, Kompas Emberi*

* OFI Pedagógiai Szakmai Szolgáltatási Központ simon.gabriella@legitim.hu

1. <http://www.ppk.elte.hu/oktatok-dolgozok/sz-v/szivak-judit/>

jogi oktatási programcsomagjának szerkesztőjeként, Kompaszként is tevékenyen részt vesz.² Ezen a ponton, az emberi jogi nevelés elméletének és módszertanának az iskolai pedagógiában és azon kívül történő terjesztésében is érzékelhető a kutató elméleti és gyakorlati tevékenységének szerves egysége. A munka – végső soron – egy módszer révén mutatja be a demokratikus értékeket valló állampolgár, a nyílt és érdekeit képviselni tudó ember egy fontos attribútumát, a vitára való képességet.

A korábban megjelent hazai szakirodalomból a teljesség igénye nélkül szemlélve, a vita mint módszer bemutatásának különféle lehetőségei rajzolódnak ki. A vita alapvető pedagógiai és módszertani kérdéseivel Lőrincze Lajos és Bóra Ferenc foglalkoztak. A vita módszerét általánosságban mutatja be Fűzsné Kószó Mária, illetve, az általa szerkesztett Didaktika c. kötetben, Falus Iván. Albert Károly és Hunya Márta a vitakultúra fejlesztésének lehetőségeit taglalja írásában.

Számos ismertető – elemző írás szól az egyes vitatípusok bemutatásáról is (Barlai Róbert, Hunya Márta, Hunyady Györgyné és Szekszárdi Júlia, Mészáros György, Pethőné Nagy Csilla, valamint a jelen kötet szerzője által felhasznált Kiskompasz – Kézikönyv).

Az általános módszertani irodalom mellett a tantárgy-pedagógiákban kap teret a vita mint eljárás ismertetése (Pethőné Nagy Csilla, Wagner Éva). A vita módszere a műfajok (Hársing László), vagy az eljárás technikai mentén (Horváth Gizella), illetve szerkezete szerinti áttekintésekben is megjelenhet (Bóra Ferenc).

A vita mint metódus tanulmányozható a különböző szakmák jellegzetességein és igényein alapuló megközelítésekben (Bóra Ferenc, Elekes Attila), a konfliktuskezelés, az erkölcsi kompetenciák (Hunyady Györgyné és Szekszárdi Júlia), és a kritikai gondolkodás fejlesztésének lehetséges eljárásaként (Bárdossy Ildikó), valamint a gyakorlati pedagógiai munkában alkalmazott módszerként is (Schüttler Tamás).

Szivák Judit munkája a vita oktatási módszerének teljes körű, tudományos igényű elemzése, mely nemcsak az eljáráshoz kapcsolódó pedagógiai kérdésekben, és a különböző vitatípusok alkalmazásának tudnivalóiban, szabályaiban segít eligazodni, hanem bemutatja a lehetséges alkalmazások gyakorlati tudnivalóit is.

A vita fogalmának tisztázása kapcsán azt mind a hétköznapi, mind a szakmai kontextusban elhelyezi a szerző. Továbbá egyaránt kijelöli helyét és szerepét a konkrét, a könyv témáját tekintve a szűkebb szakmai térben, az iskolai életben és tágabban, a nevelési színtérben is. Rámutat arra, hogy a vita – tudatos oktatási módszerként alkalmazva – ma még viszonylag kevés szerepet kap a közoktatásban, a tanárképzésben, illetve a tanártovábbképzésben. Pedig a vita nemcsak bővítheti a pedagógus demokratikus nevelési módszereinek eszköztárát, vagy a tanári közléssel szemben előtérbe helyezheti a kortársak véleményének megismerését, hanem fejlesztheti, szabályozhatja is az eredményesen működő társadalom majdani polgárainak együttműködésen alapuló, meggyőzésre, de legalább a másik álláspontjának megértésére törekvő kommunikációját, az ezt támogató attitűdjét, végső soron a gondolkodását, magatartását is.

A pedagógiai kérdések tárgyalásakor, a vita módszerének alkalmazhatóságát Szivák Judit a Nemzeti alaptanterv kompetenciáinak és kiemelt fejlesztési feladatainak alapján mutatja be. Így elhelyezi azt az oktatás – nevelés szűkebben értelmezett szakmai, a pedagógusok számára jól érthető és használható értelmezési keretében is.

Hasonló áttekintést végzett el korábban Hunya Márta, a disputa mozgalom egyik hazai létrehozója is. A szerző az 1995-ös NAT műveltségterületein belül az argumentációs készségfejlesztés lehetőségeit, a vita módszerének alkalmazhatóságát mutatta ki a NAT alapelveinek, illetve a 7–10. évfolyamok követelményei-

2. Kompaszként. Kézikönyv a fiatalok emberi jogi képzéséhez (2004). Mobilitas, Budapest. Kiskompasz – Kézikönyv a gyermekek emberi jogi neveléséhez (2009). Mobilitas, Budapest. Tóth Györgyi, Szivák Judit és Kövesi Györgyi (szerk. 2004): Kompaszként – Emberi jogi képzés bevezetése a közoktatásban. KOMPASZ oktatási programcsomag. www.mobilitas.hu www.coe.int/compass.hu

nek elemzésével. *A vitakultúra és a magyar oktatás I. A magyar oktatásirányítási dokumentumok vizsgálata egy nemzetközi kutatás keretében* című elemzésének alapját a vita alapú tanítás és tanulás lehetőségének elemzése képezte a tankönyvek és a Nemzeti alaptanterv tükrében (Hunya, 2002). A szerző vizsgálata elején leszögezi, hogy a NAT-ban (a várakozásokkal ellentétben) mind az alapelvek, mind a műveltségi területek oktatásának közös követelményei szintjén szerepel a vitázás technikája (kommunikációs kultúra), illetve a vita, mint az oktatás egyik lehetséges módszere. A kerettantervek közül Hunya Márta azokat tekintette át, amelyek feltételezhetően érintették a vita igényét vagy lehetőségét. Vizsgálatában összegyűjtötte és elemezte a NAT különböző műveltségi területein belül a vitakészség alakításának teret adó általános fejlesztési követelményeket és az ennek megfelelő témaköröket. Ezek alapján megállapítja, hogy a NAT alapelvei és a közös követelmények megvalósulása, valamint a NAT számos fejlesztési követelménye jól valóra váltható a disputa módszer alkalmazásával. Meglátása szerint, az egyes kiemelt műveltségi területeken felvetett témák révén még abban az esetben is igaz ez az állítás, amikor annak kidolgozói sem ezt, sem más módszert nem neveztek néven ezeken a területeken.

Szivák Judit a 2003-as, 2007-ben módosított Nemzeti alaptantervben a vita módszer alkalmazásának lehetőségeit vizsgálja a különböző kulcskompetenciák alapján. Megközelítésének alapja a tanulási folyamat motiváltabbá és aktívabbá tételének szempontja a vita módszerével, illetve a vita által fejleszthető kompetenciák számba vétele. Hunya Márta diagnosztikus eljárását kibővítve, Szivák elemzése tehát a fejlesztés lehetőségein túl abban is segít tájékozódni, hogy az alaptanterv egyes területei, kompetenciái milyen lehetőséget adnak a vitára, illetve hogy a vita mint módszer hogyan gazdagíthatja az egyes kompetenciaterületek fejlődését. Így a pedagógus felhasználók számára hatékony gyakorlati segítséget is nyújt a tervezésben. Megállapítása szerint a vita módszere számos kompetenciaterület fejlesztésére is alkalmas, de a szociális kompetenciák fejlesztésében, ezen belül az emberi jogi nevelésben kiemelkedő szerepe van. Annál is inkább érdemes erre felhívni a figyelmet, mert e kör rendszerszerű fejlesztését a hazai közoktatás még nem kellő eredményességgel célozta meg. Az aktív, tudatos állampolgár felnőtt szerepeire a kulcskompetenciákra épülő kiemelt fejlesztési feladatok szem előtt tartásával, az azokkal összhangban lévő tanítási tevékenység és tanulási folyamat részeként készíthetők fel a tanulók. A tanítást, a Nemzeti alaptantervvel összhangban a diákok tanulásának személyre szabott, differenciált szervezéseként, a megfelelő tanulási környezet kialakításaként értelmezve, a vita módszerének tudatos alkalmazása a tanulás szervezés terén különféle szempontok, végső soron a tanulás belső motivációjának kialakítását, fejlesztését segítheti. Szivák elemzése összeköti a Nemzeti alaptanterv szándékait a korszerű tudományos gondolkodással is. A vita módszere alkalmazásának lehetséges hozadékai közé ugyanis beemeli a tanulás konstruktivista felfogását a naiv nézetek megismeréséről és a fogalomváltások ösztönzéséről (Nahalka, 2002), valamint a reflektív gondolkodás fejlesztésének lehetőségét is a problémák elemzése és a lehetséges megoldások számbavétele révén (Szivák, 2003, 2010).

A vita megvalósulásának feltételei között Dillon (1988) alapján a kognitív és a morális feltételeket említi a szerző, amelyek a vitának ugyan előfeltételei, azonban ezek a feltételek nem létezhetnek megfelelő önismeret, önértékelés, önbecsülés nélkül. Azaz a vitára való alkalmasság feltételezi az egészséges, kiegyensúlyozott, a nyílt, elfogulatlan kommunikációra képes személyiséget, egyben gyakorlása mindezt alakítja, fejleszti is. Ebből a szempontból a vita szervezésénél érdemes figyelembe venni az életkori és a csoportjellemzőket is, ahogy erre Dillon nyomán már Falus (2003) is felhívta a figyelmet. A vitában való részvétel, és a vita vezetése sokféle szerep lehetőségét nyújtja a vitázóknak, illetve számos feladatot ad a vitát vezető személynek, melyek megvalósítása önmérsékletet, fegyelmet, tudatosságot, koncentrációt igényel a vita folyamatának Szivák Judit által vizsgált minden szakaszában.

A könyv legnagyobb terjedelmű részét a vitatípusok, vitaváltozatok ismertetése, elemzése teszi ki. Külön erénye a bemutatásnak, hogy a szerző a vitatípus leírása mellett mindenütt jelzi, hogy milyen céllal, melyik korosztálynál, milyen időtartamban és menetben ajánlható az adott verzió megvalósítása. Az egyes változatoknál jól alkalmazható kerettörténetet is közöl, valamint a lebonyolításhoz gyakorlati tanácsot ad, és további ötletekkel szolgál a vitavezetők számára.

Külön fejezetet szentel *Szivák Judit* az angolszász területről származó, a '90-es években hazánkban is virágzó, majd az elmúlt években ismét mozgalommá vált vitatípus, a *disputa* (debate) ismertetésének. A disputát az európai és angolszász nyelvterületről származó, vitakultúrát fejlesztő módszerként definiálják, mely egyébként a középkori egyetemeken egyik kedvelt oktatási módszere is volt. *Hunya Márta* a disputa programról 1998-ban publikált a *Soros oktatási füzetek* sorozatban. A szerző – akinek ismertetésére *Szivák Judit* is hivatkozik – az életkori sajátosságokhoz rendeltén korcsoportokra bontva tárgyalja a disputa program jellegzetességeit. A módszert az 1995-ös NAT keretrendszerében is elhelyezi, kapcsolatot mutat ki a disputa és a NAT műveltségterületei között. Kiemeli, hogy a metódus a magyar fiatalok rendkívül jó tárgyi tudását a megfelelő kompetenciák fejlesztésével segíti a gyakorlati kamatoztatásban. A disputázás legfontosabb értékeiként a kommunikációs készség és képesség, a kooperációs készség és tolerancia, a kritikus és logikus gondolkodás, az ismeretszerzés és rendszerezés képességét, valamint az állampolgári felelősség tekintetében az érdekérvényesítés képességének fejlesztését emeli ki. Munkájában ismerteti a disputa alapelveit, szabályait, menetét, és a benne részt vevő szereplők feladatait, valamint bemutatja a disputázók képzésére létrehozott *Karl Popper Program* magyarországi tantervét is.

2008-ban a *Demokratikus Ifjúságért Alapítvány* egy nemzetközi együttműködés keretében *KÖZ-beszéd* címmel indított vitakultúra fejlesztő programot.³ Céljuk a '90-es évek vita-mozgalmainak újraélesztése. 2009-es kiadványuk az informális vitával szemben a formalizált vitát mint nevelési módszert definiálja, mely egyben a jól működő demokrácia egyik alappillére. A *Hunya Márta*, illetve a *Szivák Judit* által ismertetett vitatípust a kézikönyv a *Karl Popper-féle vita* elnevezéssel tárgyalja, melyet – a kiadvány írója, és a tananyag fejlesztője, az *International Debate Education Association* szerint – főképp kelet- és közép-európai, valamint közép-ázsiai középiskolákban alkalmaznak a már ismertetett készségek fejlesztésére.

Szivák Judit értelmezésében disputa, a céljának megfelelően, a legalkalmasabb a kijelölt témával kapcsolatban a lehetséges nézőpontok megismerésére és képviselésére az *állító*, vagy ezzel ellentétes, *tagadó* szerep felvételének segítségével. Gyakorlatát tekintve ez a legkomplexebben kidolgozott eljárást követő vitatípus. A résztvevőknek – tekintve, hogy a tételmondatok mellett és ellen is avatottan érvelhet egy-egy tapasztalt vitázó-, az öncélú ellentmondás helyett vita-etikai kérdéseket is megfontolás tárgyává kell tenniük. Ezen kívül gondoskodniuk kell arról, hogy a szinte elkerülhetetlen bevonódás után megnyugtató lezárás következék. A *vita* című könyv ezekben a kérdésekben is jó érzékkel igazítja el az olvasót.

A vitázás elméleti és gyakorlati kérdéseit módszertani és kompetencia-fejlesztési keretbe helyező mű komoly segítség az érdeklődő pedagógusok, de a különböző képzéseket, vagy szabadidős programokat vezető szakemberek számára is. Világos stílusa, a szerző kutatói tevékenysége mellett a gyakorlati pedagógiában is nagy jártasságot mutató értelmező tagolása, hitelessé, praktikusán is jól használható, kedvelt és szívesen forgatott kézikönyvvé teheti *Szivák Judit A vita* című könyvét.

3. A kézikönyv anyagát az IDEA (International Debate Education Association) bocsátotta a DIA (Demokratikus Ifjúságért Alapítvány) mint a KÖZ-beszéd (Living Together – Debating in the Neighbourhood) program magyarországi megvalósítójának rendelkezésére.

Szakirodalom

---

1. Albert Károly és Hunya Márta (szerk., 2002): *A vitakultúra fejlesztésének lehetőségei és új eszközei: CSALE kutatásfejlesztési program*. Számalk, Budapest.
2. Bárdossy Ildikó (2009): *A kritikai gondolkodás fejlesztése. Az interaktív és a reflektív tanulás lehetőségei*. PTE, Pécs.
3. Barlai Róbert (1990): *T-csoport gyakorlatok*. Képzési segédanyag.
4. Bóra Ferenc (1989): Az óvónők vita- és kapcsolatteremtő képességének korszerűsítése. *Óvodai nevelés*, 2. 39–43.
5. Bóra Ferenc (1995): A jellemtípusok szerepe a vitákban. *Módszertani Közlemények*, 1. 28–32.
6. Dillon, J. T (1988): *Questioning and teaching: a manual of practice*. Teachers College, Columbia University, New York
7. Elekes Attila (2006): *Egészségpedagógia*. Semmelweis Egyetem Egészségügyi Főiskolai Kar, Budapest.
8. Falus Iván (szerk., 2003): *Didaktika*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.
9. Fűzné Kószó Mária (2000): A vita mint módszer. *A Biológia Tanítása*, 8. 4. 9–13.
10. Hársing László (1985): A tudományos vita és érvelés. In *Korunk tudománya*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 164–165.
11. Horváth Gizella (2002): *A vitatechnika alapjai*. Scientia Kiadó, Budapest.
12. Hunya Márta (1998): *A disputa program*. Soros Alapítvány, Budapest.
13. Hunya Márta (2002): A vitakultúra és a magyar oktatás. 1. A magyar oktatásirányítási dokumentumok vizsgálata egy nemzetközi kutatás keretében. *Új Pedagógiai Szemle*, 52. 9. 114–128.
14. Hunyady Györgyné és Szekszárdi Júlia (1998): *Konfliktusok az iskolában – esetelemző gyakorlatok*. Budapest, BTF.
15. *Kompasz. Kézikönyv a fiatalok emberi jogi képzéséhez (2004)*. Mobilitas, Budapest.
16. *Kiskompasz – Kézikönyv a gyermekek emberi jogi neveléséhez (2009)*. Mobilitas, Budapest.
17. Kiss László és Takács Viktória (szerk., 2009): *KÖZ-beszéd, a vita művészete. Kézikönyv a formális vita tanításához*. Demokratikus Ifjúságért Alapítvány, International Debate Aducation Association.
18. Lőrincze Lajos (1985): *Hogyan vitázunk, hogyan vitázzunk?* Magyar Nyelvtudományi Társulat, Budapest.
19. Mészáros György (2009): *Vita ping-pong*. Módszertár felsőfokon. ELTE PPK, Budapest.
20. Nahalka István (2002): *Hogyan alakul ki a tudás a gyermekekben? Konstruktivizmus és pedagógia*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.
21. Pethőné Nagy Csilla (2005): *Módszertani kézikönyv az Irodalomkönyv 9-12. és az Irodalomtankönyv a szakiskolák számára 9-2. című tankönyvcsaládhoz*. Korona Kiadó, Budapest.
22. Schüttler Tamás (2004): „Az én vezérem bensőmből vezérel”: Osztályfőnöki óra az erkölcsi szabályok eredetéről. *Új Pedagógiai Szemle*, 54. 7–8. 193. 2002.

23. Szivák Judit (2003): *A reflektív gondolkodás fejlesztése*. Gondolat, Budapest.
24. Tóth Györgyi, Szivák Judit, Kövesi Györgyi (szerk. 2004): *Kompasz – Emberi jogi képzés bevezetése a közoktatásban*.
25. Wagner Éva (2002): Tanulásszervezési lehetőségek a fizikaórán. In Radnóti Katalin – Nahalka István (szerk.): *A fizikatanítás pedagógiája*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest. 207–243.